

EL COMTAT DE PRADES I LA BARONIA D'ENTENÇA EN ELS TEMPS MEDIEVALS, D'EZEQUIEL GORT I JUANPERE²

Ezequiel Gort, medievalista i arxiver, ha centrat la seva activitat de recerca i investigació històrica especialment en les comarques tarragonines actuals del Priorat, el Camp de Tarragona i el Baix Camp, sense faltar-hi algunes incursions, d'altra banda per raons òbvies de proximitat i relació, en les immediates de la Ribera d'Ebre, la Conca de Barberà i les Garrigues.

Un dels casos transversals que vinculen forçosament diversos d'aquells territoris és aquest llibre que presentem, dedicat al comtat de Prades i la baronia d'Entença, dos districtes senyorials que acaben reunits en el si d'una mateixa família noble i que comprenen amplis territoris entre les comarques esmentades de la Ribera d'Ebre, el Priorat i el Baix Camp.

Com ens diu l'autor, aquesta és «una obra de síntesi, però extensa, intensa i molt densa», per a la qual ha tingut des d'un principi el suport de l'editorial Rafael Dalmau, una empresa familiar dedicada des de la seva fundació a la promoció dels estudis de geografia, història i cultura catalanes. I aquesta obra de Gort és una aportació molt sòlida i rellevant a aquests camps d'investigació, diria que l'única d'aquesta naturalesa, per ara, al nostre país.

Després d'una llarga introducció on descriu l'objecte del llibre, el mètode seguit i les fonts utilitzades, l'autor es va endinsant en el territori que l'ocupa i la seva història i evolució seguint un criteri cronològic i geogràfic.

En el primer capítol es fixen els precedents de les baronies d'Entença i de Prades al segle XII i a Siurana, quan tenen lloc la conquesta cristiana dels sarraïns (vers el 1154) i la quasi immediata introducció a la zona d'Albert de Castellvell. Amb ell s'inicia la colonització del territori de Siurana, que es descriu segons els seus antics límits (anterior a la dominació cristiana), i poc després el trobem senyorejant Falset (1168).

El capítol segueix després amb les donacions reials del 1174 dels castells i termes de Móra, Garcia i Tivissa (amb dominis que s'estenien per les comarques actuals de la Ribera d'Ebre, el Priorat i el Baix Camp) a Guillem de Castellvell. Gort descriu després els successors de Castellvell fins al matrimoni de la seva neta Alamanda de Sant Martí amb Guillem d'Entença, moment en el qual aquests dominis en conjunt passen a conèixer-se com la baronia d'Entença. I ja el 1321, mort el darrer senyor d'aquesta família sense descendència, aquells dominis s'incorporen a la Corona.

En un altre capítol el nostre autor se centra en la formació posterior del comtat conegut inicialment com de les Muntanyes de Prades, creat per Jaume II d'Aragó el 1324 a favor del seu fill Ramon Berenguer. Un extensíssim territori des del Priorat fins al Camp de Tarragona que s'amplia amb els antics dominis d'Entença i que Gort

---

2. Barcelona, Rafael Dalmau, 2023, 639 p.

descriu minuciosament, amb molts detalls històrics i amb les institucions de govern senyorial i municipal que s'hi van introduir.

L'obra, com no podia ser d'altra manera, dedica els capítols següents als successius comtes de Prades a partir del primer, Ramon Berenguer. El succeeix el seu germà, l'infant Pere, amb la permuta de Prades pel comtat d'Empúries, el 1342.

Per la seva part, el nou comte cedeix els seus dominis de Prades i Entença al seu fill Joan el 1358 (quan entra en religió). El comte regeix les seves baronies fins a la seva mort el 1414; i, després de llargs litigis, el 1425 el succeeix la seva filla Joana, casada amb Joan Ramon Folc, hereu del comte de Cardona. A partir d'aquest moment el comtat de Prades i la baronia d'Entença segueixen vinculats a la família Folc de Cardona en la persona del fill de Joana, Joan Ramon Folc II, que succeeix la seva mare el 1444 (en compliment dels capítols matrimonials concertats per al seu matrimoni amb Caterina de Riusec).

Joan Ramon Folc III de Prades hereta aquest comtat el 1486. A més a més, és elevat a la dignitat ducal de Cardona per Ferran el Catòlic i també rep el marquesat de Pallars, tot per raó dels seus serveis militars a la Corona. El succeeix Ferran I de Cardona el 1513, i el 1543 succeeix aquest la seva filla Joana, que ja en aquell moment és també duquesa de Cardona, marquesa de Pallars, vescomtessa de Vilamur i titular de les baronies d'Entença, d'Arbeca, de Juneda i de la Conca d'Òdena.

El 1516 Joana contreu matrimoni amb Alfons d'Aragó, duc de Sogorb i comte d'Empúries. El seu hereu és el fill comú d'ambdós, Francesc Ramon Folc, qui mor sense descendència. Aleshores els seus dominis i patrimoni en general passen a la seva germana Joana, casada amb Diego Fernández de Córdoba, noble andalús. Els descendents d'aquests entronquen al segle XVII amb la casa ducal de Medinaceli, pel matrimoni de la duquesa Caterina de Cardona amb el duc Juan Francisco de la Cerda (i fins avui).

Gort tracta amb prou deteniment sobre «el dia a dia» dels dominis de Prades i d'Entença. Ens aproxima a les seves comunitats veïnals, població, paisatge ben divers, desenvolupament econòmic, comerç, religiositat, etc., i arriba fins a la darrereria del segle XIX, quan es pot considerar plenament extingida la senyoria dels seus titulars.

El llibre conclou amb un apartat que descriu les fonts i la bibliografia seguides, a més de dos índexs toponímic i antroponímic que l'enriqueixen considerablement.

En conjunt és una obra realment extraordinària per la seva dimensió i el contingut, i única per la seva naturalesa, ja que entrellaça, per mitjà dels vincles familiars que s'estableixen en els diferents moments de la història, la vida i l'activitat d'un molt ampli territori que acaba comprtant molts més dominis que els inicials de Prades i Entença sota la senyoria de la família de Cardona i els seus descendents.

Sembla obligatori fer una relació, d'acord amb l'autor, almenys de les nostres baronies: Prades, Ulldemolins, Cornudella, Vilaplana, la Mussara, Farena, Cabrera, Albarca, Vilanova de Prades, Siurana, Arbolí, l'Aleixar, la Febró, Capafonts, la Riba, Mont-ral, Samuntà, Vallclara, el Vilosell, la Morera de Montsant, Escala Dei, Falset, Bellmunt, Marçà, Poboleda, Porrera, Gratallops, la Vilella d'Amunt, Torroja, Garcia,

el Masroig, Cabassers, la Bisbal, Margalef, la Figuera, la Vilella, Móra, Vilanova, Tivissa, Llaberia, Vandellòs, Pratdip, el Coll de Balaguer i l'Hospitalet de l'Infant.

Aquesta obra fa una gran aportació a la historiografia senyorial catalana sobre un període històric molt llarg, des dels orígens dels territoris que s'hi estudien, de manera completa i amb detalls més que suficients per a poder conèixer la realitat d'una part ben important del nostre país en el llarg interval que va des del segle XII fins al XIX. Felicitem l'autor, de qui esperem que segueixi mantenint l'activitat de recerca i la producció historiogràfica, i l'editorial, perquè sense el seu esforç aquesta obra ingent no hauria estat la realitat que ara és.

Josep Serrano Daura

Universitat Internacional de Catalunya